

Ks. Tadeusz Zadykowicz, *Sequela Christi et imitatio hominis. Paradygmat naśladowania we współczesnej refleksji teologiczno-moralnej. Źródła i perspektywy*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011, ss. 529.

W odnowie teologii moralnej po Soborze Watykańskim II przyjęto jako hasło przewodnie ideę Bożego – chrześcijańskiego powołania. Wokół tak określonego paradygmatu chrześcijańskiej moralności koncentrowały się poszukiwania badawcze wielu katolickich moralistów okresu po *Vaticanum II*. Dokonujące się w tym okresie różnorodne przemiany społeczno-kulturowe, odkrycia naukowo-badawcze oraz wiele innych „nowości życia” wyznaczają potrzebę poszukiwań nowego paradygmatu rozumienia chrześcijańskiej moralności i jej praktycznego zastosowania. W te poszukiwania bardzo trafnie i kompetentnie wpisuje się rozprawa ks. Tadeusza

Zadykowicza, pracownika Wydziału Teologii KUL, zatytułowana *Sequela Christi et imitatio hominis. Paradygmat naśladowania we współczesnej refleksji teologicznomoralnej – źródła i perspektywy* [Wydawnictwo KUL Lublin 2011, ss. 529]. Tak określone zagadnienie stanowi metodologiczno-badawczy głos we współczesnym sporze o paradygmat chrześcijańskiej moralności. Autor stwierdza, że główną inspiracją do podjęcia tego problemu jest encyklika Jana Pawła II *Veritatis splendor*. Wskazany tam normatyw „naśladowania Chrystusa, pójdźcie za Nim” (nr 19), wyznacza perspektywę badawczą, w ramach której ks. T. Zadykowicz podejmuje „próbę odpowiedzi na pytanie o merytoryczną i metodologiczną przydatność idei naśladowania w interpretacji i ocenie różnych wizji życia moralnego, uzasadnianiu norm moralnych i ostatecznie o możliwość ponownego uczynienia z niej swoistego klucza interpretacyjnego w refleksji teologicznomoralnej” (s. 22). Tak zarysowany cel badania ma nie tylko wymiar metodologiczny, lecz także praktyczny, stanowiący „inspirację dla pedagogiki w ocenie istniejących i w poszukiwaniu nowych modeli wychowania” (tamże). Do zrealizowania tak sformułowanego celu Autor wykorzystuje metodę badawczą, jaką jest „próba zastosowania Kuhnowskiej teorii rozwoju nauk w odczytaniu procesów kształtowania się, miejsca, roli oraz zmiany paradygmatów w teologii moralnej” (s.23), poczynając od analizy samego fenomenu naśladowania.

Określony w tytule problem pracy jest konsekwentnie rozwijany w całości jej treści. Całościowa analiza obejmuje zagadnienia teologicznych źródeł idei naśladowania w rozwoju historycznym oraz perspektywy powrotu do tego paradygmatu. Ten drugi aspekt ujmuje antropologiczny wymiar wzoru i naśladowcy, określenie szczegółowych reguł tego paradygmatu oraz uwzględnia jego aspekty chrystologiczno-personalistyczne i eklezjalno-wspólnotowe.

Tak rozpoznany problem główny został rozwinięty w sześciu rozdziałach pracy, poprzedzonych *Wstępem* i zwieńczonych *Zakończeniem*. Rozdział pierwszy – „Źródła idei naśladowania” – zawiera charakterystykę kształtowania się paradygmatu naśladowania, poczynając od starożytnej kategorii *mimesis*. Przedstawienie tych przedchrześcijańskich koncepcji stanowi bardzo ważne wprowadzenie do chrześcijańskiej koncepcji naśladowania. Na tle tych pojęć i ich interpretacji została ukazana biblijna wizja naśladowania oraz jej przejęcie i interpretacja w tradycji chrześcijańskiej.

W okresie chrześcijańskim Autor wskazuje trzy etapy idei naśladowania: stadium przedparadygmatyczne, refleksja teologicznomoralna poprzedzająca wybór idei naśladowania oraz poszukiwanie jej zasadności wystarczalności i metodologicznej przydatności.

Rozdział drugi nosi tytuł „Kryzys idei naśladowania” Autor najpierw ukazał tu teoretyczne podstawy owego kryzysu na płaszczyźnie filozoficzno-teologicznej oraz w zakresie nauk o człowieku. W drugiej części tego rozdziału przedstawione zostały praktyczne formy kwestionowania paradygmatu naśladowania w postaci kryzysu autorytetów oraz „zamętu” terminologicznego. Rozdział ten kończą analityczne refleksje nad postacią nowego egzemplaryzmu. W analizach tego rozdziału ukazany został proces zatracania zaufania do idei naśladowania na płaszczyźnie refleksji naukowo-poznawczej oraz w zakresie życiowych wyborów. Wobec faktu współczesnego kryzysu naśladowania, podjęta została próba określenia podstawowych czynników odnowy tej idei jako paradygmatu w teologicznomoralnej refleksji.

W trzecim rozdziale podjęty został problem: „Teologicznomoralna antropologia naśladowania” Treść tego rozdziału zawiera analityczną próbę wskazania możliwości i perspektyw zastosowania tytułowej idei we współczesnej teologii moralnej. Owo uzasadnienie Autor pracy rozpoczyna od wymiaru i argumentacji antropologicznej, ukazując integralną wizję człowieka i prawdę jego egzystencji. Ekspozowany jest tu trynitarny fundament osoby ludzkiej – człowieka stworzonego „na obraz i podobieństwo Boga”, odkupionego przez Chrystusa i obdarowanego Duchem Świętym. Podstawą naśladowania jest więc „dzieciństwo Boże” oraz „nowe stworzenie w Chrystusie” Te nadprzyrodzone źródła nie umniejszą wymiarów naturalnych osoby ludzkiej – rozumność, wolność, uczuciowość i cielesność oraz charakter społeczny – lecz je wzmacniają. Autor podkreśla, że tylko komplementarne ujęcie osobowych podstaw naśladowania daje szansę przewyciężenia wizji owej postawy zawężonej do sfery życia religijnego lub osobistej pobożności. Na końcu tego rozdziału podkreślone zostały pewne aspekty kairolologiczne antropologicznych procesów naśladowania, ze wskazaniem uwarunkowań życia religijno-społecznego.

Rozdział czwarty nosi tytuł: „Próba redukcji paradygmatu naśladowania do zespołu reguł” Chcąc uszczegółowić reguły paradygmatu naśladowania, Autor pracy podejmuje tu próbę sformuło-

wania określonego zestawu norm szczegółowych, wyznaczających rodzaj oraz zasięg teologicznych kryteriów budowania analizowanego paradygmatu chrześcijańskiej moralności. Naśladowanie bowiem, jako ogólny sposób postrzegania życia moralnego chrześcijan, zawiera w sobie podstawowe zobowiązania i drogi życia zawarte w Ewangelii. Treścią analiz tego rozdziału są ewangeliczne drogi i motywy naśladowania oraz sprawdziany jego autentyczności, jakimi są: kategoria ucznia Chrystusa, „pójście za” – bycie naśladowcą Jezusa w perspektywie wiary i miłości oraz posłuszeństwo prawu. Paradygmat naśladowania integruje owe postawy szczegółowe, będąc ich wspólnym mianownikiem w wymiarze personalistycznym. Treści tego rozdziału ukazują, że paradygmat naśladowania, szczegółowe postawy życia moralnego odnosi do konkretnej osoby uznanej za wzór, a nie do normy bezosobowej. W konsekwencji, tak pojmowane i realizowane postawy życiowe podporządkowane zostają budowaniu międzyosobowej wspólnoty naśladowcy ze swoim wzorem.

Problem wykorzystania paradygmatu naśladowania we współczesnej teologii moralnej w ramach poszukiwań jej odnowy po *Vaticanum II* podjęty został w piątym rozdziale omawianej rozprawy, który został zatytułowany „Eklezjalno-sakramentalny wymiar naśladowania”. Autor podkreśla tu wspólnotowo-eklezyjalny charakter posoborowej teologii moralnej, w ramach której także ideę naśladowania – *sequela Christi* i *imitatio hominis* – należy odczytywać w kontekście życia wspólnoty – w znaczeniu ogólnospołecznym oraz eklezyjalnym. W tak pojmowanym kontekście, najpierw ukazał ideę *sequela* jako paradygmat budowania wspólnoty Kościoła, następnie sakramentalny i kultyczny wymiar naśladowania, w ostatniej zaś części poddał analizie odmiennosc i komplementarność form naśladowania. Analizy tego rozdziału ukazują, że w teologii naśladowania istotne jest powiązanie aspektów personalistycznych i wspólnotowych, co jest możliwe w ramach kategorii *communio personarum* lub *communio discipulorum*. Wtedy też osobiste pójście za Chrystusem staje się przeżyciem eklezyjalnym, łącząc w sobie wymiar sakramentalny, kultyczny i charyzmatyczny, co wyznacza szczegółowe formy naśladowania. Tak odczytane drogi pójścia za Chrystusem stanowią szczególne wezwanie moralne w postaci konkretnych obowiązków wynikających z sakramentów, kultu religijnego czy charyzmatów. W tej kategorii także wszelkie formy

naśladowania wzorów ludzkich domagają się konfrontacji z biblijnym modelem naśladowania Chrystusa, co może być traktowane jako teologiczny paradygmat życia moralnego.

W ostatnim rozdziale swej rozprawy ks. T. Zadykowicz podejmuje próbę syntetycznego ukazania możliwości wykorzystania paradygmatu naśladowania w metodyczno-praktycznej wizji moralności życia chrześcijańskiego. Rozdział ten nosi tytuł „Z perspektywy *Veritatis splendor*. Powrót do paradygmatu naśladowania?” Poszukiwanie odpowiedzi na tak sformułowane pytanie problemowe sprowadza się do próby określenia funkcji samego wzoru oraz cech współcześnie odczytanej *mimesis*, zarówno w teologii moralnej, jak i w życiu. Na bazie analitycznej charakterystyki tej problematyki postawione zostały postulaty odnowy idei naśladowania, co winno wyrazić się w głębszym wykorzystaniu źródeł biblijnych, podkreśleniu chrystocentryzmu i jego relacji do innych idei wiodących oraz w konieczności stosowania właściwej – jednoznacznej terminologii. Cechy zaś „odnowionej” *mimesis* Autor sprowadza do jej charakteru antropologicznego, religijno-etycznego, integralnego, ograniczonego, powszechnego i komplementarnego.

Analityczna lektura książki ks. T. Zadykowicza potwierdza zasadność i trafność podjęcia tytułowego zagadnienia, jego niezwykłą aktualność oraz merytoryczną ważność, zarówno na polu teoretycznych badań naukowych, jak i praktycznych zastosowań w poszukiwaniu sposobu rozpoznania jak najbardziej dzisiaj życiowo „czytelnego” paradygmatu chrześcijańskiej moralności. Podjęta w omawianej rozprawie problematyka świadczy o badawczej wrażliwości jej Autora oraz potrzebie odnowienia i twórczego poszerzenia pola poszukiwań w teologii moralnej w ramach jej fundamentalnych założeń, jakim jest paradygmat chrześcijańskiej moralności. Praca ta stanowi pierwsze na rynku polskim monograficzne opracowanie tytułowego zagadnienia, a tym samym jest to wyjątkowa pozycja bibliograficzna z zakresu poszukiwań podstaw chrześcijańskiej moralności w okresie po *Vaticanum II*. Jej Autor dokonał sumarycznego „włączenia” nauczania papieża Jana Pawła II w nurt posoborowych poszukiwań odnowy teologii moralnej.

W kontekście badań nad tytułowym zagadnieniem, ks. T. Zadykowicz dokonał ważnego dookreślenia istoty moralności chrześcijańskiej oraz teologii moralnej, w kontekście społeczno-kulturowych uwarunkowań współczesności. Krytycyzm podejścia do ba-

danej problematyki wyraża się w ukazywaniu roli i znaczenia idei naśladowania w odniesieniu do innych paradygmatów chrześcijańskiej moralności. Autor tej pracy nie rości pretensji do wyłączności paradygmatu naśladowania, ale wskazuje na przydatność tej idei w interpretacji i ocenie innych wizji życia moralnego, w definiowaniu pojęć z zakresu teologii moralnej, w uzasadnianiu norm moralnych, co uzasadnia jej wartość merytoryczną, ze wskazaniem znaczenia metodologicznego.

Książka ks. T. Zadykowicza ukazuje również, że sposób ujęcia problematyki pozostaje pod wpływem chrześcijańskiego personalizmu, sięgając do nauczania Kościoła oraz współczesnej filozofii i innych nauk humanistycznych. Szczególną cechą i metodologiczną wartością podjętych badań jest odniesienie do metody personalistycznej, której hermeneutyczną zasadą jest osoba ludzka, brana w swej ontologicznej i egzystencjalnej złożoności. Pod względem formalnym metoda ta pozwala ująć doświadczenie osobiste jako przeżycie wspólnotowe – międzyludzkie oraz pomiędzy człowiekiem i Bogiem, zarówno w wymiarze horyzontalnym, jak wertykalnym. Na płaszczyźnie epistemologicznej takie podejście umożliwia opisanie i zidentyfikowanie doświadczeń egzystencjalno-moralnych przy użyciu pewnych metod z zakresu fenomenologii, psychologii, socjologii, wspierających interpretację etyczno-teologiczną. Od strony zaś analizy treści podjętej problematyki, personalistyczne podejście pomogło Autorowi omawianej rozprawy ukazać kolejne fazy myślenia naukowo-teologicznego w ramach weryfikacji opisywanych zjawisk i postaw osoby ludzkiej w świetle danych Objawienia i nauki Kościoła. Takie podejście umożliwia odczytanie z Magisterium Kościoła norm aktualizacji poprawności aksjologicznego myślenia i postaw w zakresie wyborów i decyzji moralnych w kontekście współczesności. W konsekwencji, książka ks. T. Zadykowicza w znacznym i niezwykle twórczym stopniu stanowi ubogacenie dotychczasowego rozeznania polskiej teologii moralnej w zakresie stanu wiedzy oraz praktycznego kształtowania paradygmatu chrześcijańskiej moralności.

Ks. Józef Zabielski